

Artur Jastrzębowski, Marek Wierzbński

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mails: artur.jastrzebowski@ue.poznan.pl; marek.wierzbinski@ue.poznan.pl

WPLYW KAPITAŁU *MEZZANINE* NA REALIZACJĘ FUNKCJI WIZERUNKOTWÓRCZEJ RACHUNKOWOŚCI

THE IMPACT OF MEZZANINE CAPITAL ON THE IMPLEMENTATION OF THE IMAGE-CREATING ACCOUNTING FUNCTION

DOI: 10.15611/pn.2018.503.15

JEL Classification: M41, M48

Streszczenie: Rachunkowość na przestrzeni lat zwiększała zakres pełnionych funkcji. Obecnie wykorzystywany katalog został wzbogacony o funkcję wizerunkotwórczą, zgodnie z którą zadaniem rachunkowości jest między innymi kreowanie wizerunku jednostki wśród różnych grup interesariuszy z zachowaniem zasady wiernego i rzetelnego obrazu. Rozwój rynków kapitałowych doprowadził z kolei do zwiększenia wachlarza instrumentów kapitałowych wykorzystywanych przez jednostki do finansowania swojej działalności. Sposób finansowania majątku istotnie wpływa na postrzeganie jednostki, dlatego też ujęcie kapitału hybrydowego w bilansie w pozycji odrębnej od kapitałów własnych i obcych w znacznym stopniu determinuje jej wizerunek. Celem artykułu jest przybliżenie funkcji realizowanych przez system rachunkowości ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływania funkcji wizerunkotwórczej na tle wyodrębnionego kapitału hybrydowego – *mezzanine*.

Słowa kluczowe: kapitał hybrydowy, funkcja wizerunkotwórcza rachunkowości, struktura kapitału.

Summary: Accounting over the years has increased the scope of its functions. The current catalogue of used accounting function has been enriched with an image-creating accounting function, according to which the task of accounting is, among other things, the creation of an individual's image among various stakeholder groups with the principle of a true and fair view. The development of capital markets has led to an increase of the range of equity instruments used by individuals to finance their business. The manner in which the assets are financed affects the perception of the entity, therefore, the inclusion of hybrid capital in the balance sheet (which is separate from equity and foreign ownership) determines the image of the company. The aim of the article is to show the functions of the accounting system and the influence of the image-creating function on the background of the separated hybrid capital – *mezzanine*.

Keywords: hybrid capital, image-creating function of accounting, capital structure.

1. Wstęp

Rachunkowość, jak wiele innych dyscyplin naukowych, spełnia w życiu gospodarczym określone funkcje. Na przestrzeni lat ulegały one znaczącym przemianom, wzbogacając swój katalog. Głównym zadaniem rachunkowości jest prezentacja wiernego i rzetelnego obrazu jednostki. Współcześnie jednostki wykorzystują różne nowoczesne źródła finansowania swojego majątku, jak na przykład finansowanie kapitałem hybrydowym. Sposób prezentacji kapitału jednostki w istotnym stopniu wpływa na jej postrzeganie, w związku z czym uzasadnione jest, by prezentacja źródeł finansowania była jak najbardziej precyzyjna.

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżyć funkcje, które są realizowane przez system rachunkowości, ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływania funkcji wizerunkotwórczej na tle wyodrębnionego kapitału hybrydowego – *mezzanine*. Treść opracowania została podzielona na trzy części poprzedzone wstępem i podsumowanie zakończeniem. Pierwsza część ma na celu przybliżenie ogółu funkcji pełnionych przez rachunkowość. Następnie omówiono istotę kapitału *mezzanine* ze szczególnym uwzględnieniem struktury pasywów bilansu. Ostatnia część została poświęcona wpływowi prezentacji kapitału *mezzanine* na realizację funkcji wizerunkotwórczej. W opracowaniu wykorzystano metodę krytycznej analizy piśmiennictwa z zakresu teorii rachunkowości.

2. Charakterystyka funkcji pełnionych przez rachunkowość

Rachunkowość jest formą aktywności człowieka realizowaną od początku podejmowanych przez niego działań o charakterze gospodarczym. Kształt i zakres aktywności w ramach systemu rachunkowości zmieniał się na przestrzeni lat. Obecny rozbudowany charakter rachunkowości powoduje jej różne definiowanie. Analiza literatury [Szychta 1996, s. 20-22] pozwala przede wszystkim rozróżnić rachunkowość jako działalność *stricte* praktyczną oraz jako część nauki.

Pierwotny, praktyczny charakter działań podejmowanych w ramach rachunkowości powoduje, że może być ona współcześnie rozpatrywana jako [Szychta 1996, s. 20-22]:

- system ewidencji zdarzeń gospodarczych,
- system informacyjny,
- język biznesu,
- system pomiaru,
- rodzaj działalności usługowej,
- odzwierciedlenie rzeczywistych stanów i procesów,
- ideologia.

Powyższe podejścia do definiowania istoty rachunkowości podkreślają jej praktyczne zastosowanie. Rachunkowość wynika z podejmowania działań praktycznych,

jej obraz jest przez nie kształtowany, ale rozwój teorii rachunkowości w sposób bezpośredni wpływa także na zakres działań realizowanych na podstawie informacji wytworzonych w ramach systemu rachunkowości.

Pomimo prawie dwusetletniej historii rozważań dotyczących rachunkowości jako części systemu naukowego w dalszym ciągu pogląd ten budzi w literaturze liczne kontrowersje [Staszek 2016, s. 188]. Jednak jak zauważa A. Staszek [2016, s. 189], wątpliwości dotyczące tej materii pojawiają się głównie wśród osób, które nie zagłębiły się dostatecznie w rozważania na temat istoty systemu rachunkowości. Uczeni prowadzący badania związane z tą tematyką uważają, że o charakterze naukowym rachunkowości stanowi wykorzystywana w niej metodologia, natomiast zorientowanie na cel definiuje ją jako naukę stosowaną. Zatem rachunkowość jest dyscypliną społeczną, stosowaną [Szycha 1996, s. 24; Babuška 2013, s. 25; Jarugowa 1991, s. 12-13].

Tak liczne poglądy dotyczące ujęcia istoty rachunkowości są ściśle powiązane z szerokim zakresem realizowanych przez nią funkcji. Zakres działań podejmowanych w ramach systemu rachunkowości zmieniał się na przestrzeni lat wraz z jej rozwojem. W efekcie pojęcie funkcji rachunkowości jest trudne do zdefiniowania. Jak zauważa J. Płóciennik-Napierała [2005, s. 198], powinno być one rozpatrywane jako ściśle związane z praktycznym zastosowaniem rachunkowości, a przede wszystkim z wykorzystaniem wszelkich dostępnych metod i środków dla potrzeb zarejestrowania i zaprezentowania operacji gospodarczych występujących w jednostce. Funkcje rachunkowości opierają się na gromadzeniu, przetwarzaniu i prezentacji informacji stanowiących obraz aktywności przedsiębiorstwa. Realizacja funkcji rachunkowości pozwala użytkownikom na pełniejsze wykorzystanie informacji generowanych w systemie rachunkowości.

Analiza źródeł pozwala wyodrębnić funkcje podstawowe, czyli najczęściej identyfikowane w literaturze, oraz pozostałe, które nie są tak często rozpoznawane przez badaczy [Jastrzębowski 2015, s. 73]. Do podstawowych funkcji pełnionych przez rachunkowość należy zaliczyć funkcje [Jastrzębowski 2015, s. 73]:

- informacyjną,
- kontrolną,
- dowodową,
- sprawozdawczą,
- analityczną.

W literaturze często wyrażany jest pogląd, że za nadrzędną funkcję rachunkowości należy uznać funkcję informacyjną [Cieciura 2016, s. 69]. Zdaniem Z. Messnera [2003, s. 27-28] polega ona na tworzeniu określonych zbiorów informacji, ich przetwarzaniu i przekazywaniu kierownictwu jednostki w celu ich właściwego wykorzystania w procesie zarządzania. Z kolei K. Szymczyk-Madej [2007, s. 156] określa, że funkcja informacyjna opiera się na tworzeniu określonych zbiorów informacji na

potrzeby zarządzania przedsiębiorstwem oraz użytecznych dla odbiorców zewnętrznych. Takie ujęcie podkreśla, że rachunkowość jest systemem przedsiębiorstwa o dużym znaczeniu, użytecznym dla wszystkich typów interesariuszy (wewnętrznych i zewnętrznych).

Kolejną z wymienionych jest funkcja kontrolna. Zdaniem B. Micherdy [2011, s. 38] w ujęciu czynnościowym funkcja ta powinna być rozumiana jako wypełnianie zasad postępowania w rachunkowości, określonych w aktach zewnętrznych i regulacjach wewnętrznych. Informacje uzyskiwane w ramach systemu rachunkowości stanowią podstawę do przeprowadzania kontroli wewnętrznej i zewnętrznej. Dodatkowo, jak zaznaczają S. Sojak i J. Stankiewicz [2004, s. 20], funkcja kontrolna polega na dokonywaniu kontroli wykonania planów i kontroli merytorycznej zapisów księgowych.

Pojęcie funkcji dowodowej jest różnie przedstawiane przez teoretyków rachunkowości. Przykładowo W. Gos [1995, s. 13] utożsamia realizację funkcji dowodowej z wykorzystaniem dowodów księgowych jako wiarygodnych dokumentów w postępowaniu sądowym i podatkowym. E. Nowak [Nowak (red.) 1996, s. 56] zaznaczył, że funkcja dowodowa opiera się na prowadzeniu rachunkowości w sposób umożliwiający wykorzystanie zgromadzonych dokumentów przez organy zewnętrzne, takie jak sądy, organy ścigania czy urzędy kontroli skarbowej. Kolei J. Płóciennik-Napierała [2003, s. 43] przedstawiła pogląd, że funkcja ta jest nieodłącznym atrybutem systemu rachunkowości, a jej realizacja wymaga formalnego i poprawnego ujmowania danych w formie różnego typu dokumentów, które następnie podlegają archiwizacji i ochronie, dzięki czemu mogą być wykorzystane w przyszłości jako źródło dowodowe.

Z kolei funkcję sprawozdawczą rachunkowości można zdefiniować jako [Jastrzębowski 2015, s. 85] „polegającą na sporządzaniu w sposób dorywczy lub periodyczny zestawień i danych liczbowych dotyczących określonego okresu, opracowanych przy wykorzystaniu ustalonych zasad i wzorów, pozwalających na agregację informacji wygenerowanych w ramach systemu rachunkowości, w taki sposób, aby były one użyteczne dla użytkowników zewnętrznych i wewnętrznych”.

Ostatnią z funkcji zaliczanych do kategorii podstawowych stanowi funkcja analityczna rachunkowości. Według B. Micherdy [2005, s. 16] jej istota polega na dodatkowej interpretacji danych liczbowych za pomocą czynności rachunkowych i analitycznych. Z kolei I. Olchowicz [2001, s. 16] utożsamia realizację funkcji analitycznej rachunkowości bezpośrednio z przeprowadzaniem analizy finansowej na podstawie sprawozdań finansowych zawierających dane pochodzące z systemu rachunkowości.

Powyżej wymienione funkcje są najczęściej opisywane w literaturze i jak zostało wspomniane, mogą być zaliczane do grona podstawowych. Jednak analiza literatury przedmiotu pozwala na zidentyfikowanie także innych funkcji, które zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Pozostałe funkcje rachunkowości identyfikowane w literaturze

Nazwa funkcji	Opis funkcji
Atestacyjna	Podejmowanie działań zapewniających zgodność systemu rachunkowości z obowiązującymi przepisami, normami i ogólnie akceptowanymi zasadami.
Homeostatyczna	Realizacja czynności zmierzających do rozwiązywania problemów poznawczych i decyzyjnych w taki sposób, aby osiągnąć równowagę ekonomiczną.
Klasyfikacyjna	Sprowadza się do ujęcia zdarzenia gospodarczego na odpowiednim koncie księgowym, czyli przyporządkowania jego skutków do przyjętych układów ewidencyjnych.
Kulturotwórcza	Obejmuje oddziaływanie systemu rachunkowości na kształtowanie kultury.
Motywacyjna	Stanowi realizację działań polegających na dostarczaniu informacji dotyczących przychodów, kosztów i wyników osiąganych przez jednostkę w celu stworzenia przez jej zarząd systemu oceny poszczególnych obszarów funkcjonowania przedsiębiorstwa.
Optymalizacyjna	Opracowywanie informacji na potrzeby rachunku ekonomicznego.
Planistyczna	Polega na dostarczaniu porównywalnych informacji w formie wielookresowych zestawień danych sporządzonych przy zachowaniu zasad ciągłości i kontynuacji działania, pozwalających na określenie przeszłej i przyszłej sytuacji jednostki gospodarczej.
Podatkowa	Podejmowanie działań pozwalających na realizację obowiązków podatkowych.
Rozliczeniowa	Obejmuje działania związane z rozliczaniem rozrachunków z podmiotami zewnętrznymi.
Stymulacyjna	Oddziaływanie w kierunku pobudzania jednostek gospodarczych do efektywniejszego działania.
Spółeczna	Polega na wspieraniu realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu.
Statystyczna	Wynikająca z konieczności realizacji obowiązków statystycznych jednostki.
Zarządcza	Dostarczanie informacji wspomagających procesy zarządcze.

Źródło: [Jastrzębowski 2015, s. 99].

Należy jednak podkreślić, że prowadzone badania pozwalają na wyróżnienie także innych funkcji pełnionych przez rachunkowość, które nie zostały jeszcze szczegółowo opisane przez teoretyków rachunkowości. Do tej grupy można zaliczyć funkcje [Jastrzębowski 2015, s. 154-155]:

- integrującą,
- marketingową/wizerunkotwórczą,
- prorozwojową.

Funkcja integrująca powinna być rozpatrywana jako zestaw aktywności w ramach systemu rachunkowości pozwalających na integrację procesów gospodarczych za pośrednictwem tego systemu. Z kolei funkcja wizerunkotwórcza polega na budowaniu obrazu przedsiębiorstwa przy wykorzystaniu systemu rachunkowości. Ostatnia z wymienionych, funkcja prorozwojowa, obejmuje wsparcie w zakładaniu i rozwoju działalności gospodarczej. Ze względu na cel niniejszego opracowania funkcja wizerunkotwórcza zostanie omówiona szerzej w trzeciej części artykułu.

3. Istota kapitału *mezzanine*

Istotne dla dalszych rozważań jest pojęcie *mezzanine*, dotychczas znajdujące się poza obszarem zainteresowania rachunkowości. W literaturze polskiej koncepcja *mezzanine* ściśle wiąże się z pozyskiwaniem źródeł finansowania stanowiących instrumenty hybrydowe. Źródła te reprezentują zarówno cechy kapitału własnego, jak i zobowiązań, dlatego ich wykorzystanie pozwala optymalizować strukturę finansowania. Zdaniem autorów warto wykorzystać koncepcję *mezzanine* w rachunkowości, aby zwiększyć wiarygodność i przydatność sprawozdania finansowego.

Pojęcie *mezzanine* wywodzi się z języka francuskiego i oznacza dosłownie antresolę lub półpiętro, a zatem coś pośredniego. W taki właśnie sposób wykorzystuje się pojęcie *mezzanine* w naukach o finansach przedsiębiorstw. Jak dotąd nie zostało ono jednoznacznie zdefiniowane, jednakże w praktyce używane jest dla określenia różnych hybrydowych form finansowania. Kapitał *mezzanine* oznacza więc formy finansowania działalności obejmujące różnorodne instrumenty finansowe, mające mieszany charakter pomiędzy kapitałem własnym a kapitałem obcym. Do instrumentów kwalifikowanych do kapitału *mezzanine* zaliczyć można m.in. pożyczki podporządkowane, pożyczki sprzedającego, pożyczki dające udział w zysku, ciche udziały, pożyczki właściciela, prawa do udziału w zyskach, obligacje zamienne na akcje oraz obligacje z wariantem [Grzywacz 2012, s. 49, 60].

Spotykane w literaturze polskiej rozważania dotyczące finansowania *mezzanine* skupiają swoją uwagę na zaletach tego kapitału jako formy finansowania łączącej zalety kapitału własnego i kapitału obcego. Podkreśla się, że *mezzanine* jest bardziej dogodnie i bardziej dostępne niż klasyczne finansowanie, ponadto umożliwia finansowanie przedsiębiorstw przy podwyższonym ryzyku. Instrumenty *mezzanine* powodują powstanie relacji kapitałowej, a jednocześnie pozwalają na wykorzystanie dźwigni finansowej [Juszczyk, Nagórka 2009, s. 47]. Analizie poddaje się także inne zalety kapitału *mezzanine*, takie jak: wypełnienie luki kapitałowej, podwójny charakter finansowania, zwiększenie zdolności kredytowej, powstanie kosztów podatkowych, elastyczność, rozłożenie ryzyka czy wzrost płynności finansowej oraz jego wady: relatywnie wysoki koszt, ograniczoną dostępność oraz zwiększenie zakresu kontroli [Grzywacz 2012, s. 71].

Na kapitał *mezzanine* warto jednakże spojrzeć także z perspektywy rachunkowości. Koncepcja ta oznacza wprowadzenie do struktury pasywów kolejnego elementu, obejmującego formy finansowania niestanowiące jednoznacznie ani kapitału własnego, ani kapitału obcego. Jak dotąd organy opracowujące standardy rachunkowości czy akty prawne regulujące jej zagadnienia nie zdecydowały się na takie posunięcie, jednakże w miarę rozwoju tych form finansowania może okazać się ono nieodzowne, aby zapewnić rzetelność sprawozdania finansowego.

Wszelkie instrumenty o cechach łączących kapitał własny i kapitał obcy, zgodnie z czym mogłyby zostać wykazane jako kapitał *mezzanine* (lub kapitał hybrydowy), zgodnie ze strukturą bilansu przedstawioną na rysunku 1.

Aktywa	Kapitał własny	
	Kapitał <i>mezzanine</i>	Instrumenty o cechach kapitału własnego i obcego
	Zobowiązania (kapitał obcy)	
	Inne pozycje pasywów, np. rezerwy	

Rys. 1. Kapitał *mezzanine* w strukturze bilansu

Źródło: opracowanie własne.

Wprowadzenie takiej struktury pasywów zwiększyłyby wiarygodność i przydatność sprawozdania finansowego dzięki uniknięciu uproszczeń polegających na jednoznacznym przyporządkowywaniu instrumentów hybrydowych do kapitałów własnych albo kapitałów obcych. Pozwoliłoby zastosować się do zasad rachunkowości: istotności, wyższości treści nad formą, ostrożności.

4. Oddziaływanie ujęcia kapitału *mezzanine* na realizację funkcji wizerunkotwórczej

Jak zostało wspomniane w pierwszej części opracowania, jedną z nowo identyfikowanych funkcji stanowi wizerunkotwórcza funkcja rachunkowości.

Zgodnie z zaproponowaną definicją [Jastrzębowski 2015, s. 171] jej realizacja sprowadza się do „podejmowania działań polegających na odpowiednim modyfikowaniu polityki rachunkowości przedsiębiorstwa (w tym w szczególności doborze metod wyceny majątku i źródeł finansowania jednostki oraz ujmowania jej przychodów i kosztów) w taki sposób, aby wykreować obraz jednostki zgodny z partykularnymi interesami organów zarządzających jednostką, przed jednostkami zewnętrznymi w stosunku do przedsiębiorstwa”.

Uwzględnienie możliwości realizacji takich działań przez zarząd jednostki z wykorzystaniem systemu rachunkowości powoduje, że konieczne jest prowadzenie badań mających na celu zidentyfikowanie elementów wpływających na realizację wizerunkotwórczej funkcji rachunkowości. Analiza istoty kapitału typu *mezzanine* każe stwierdzić, że jego ujęcie w sprawozdaniu finansowym może w znaczący sposób wpłynąć na wizerunek przedsiębiorstwa tworzony przy wykorzystaniu informacji finansowych wygenerowanych w ramach systemu rachunkowości. Oddziaływanie to może w szczególności przekazywać trzy informacje, dotyczące:

- stabilności finansowej jednostki,
- procesów motywacyjnych w przedsiębiorstwie,
- budowania wizerunku jednostki o wysokiej kulturze rachunkowości.

W zakresie budowania wizerunku podmiotu o stabilnej sytuacji finansowej wyszczególnienie kapitału typu *mezzanine* z kapitałów obcych pozwala na poprawę wskaźników dotyczących poziomu zadłużenia jednostki u interesariuszy zewnętrz-

nych. W konsekwencji obraz przedsiębiorstwa przedstawiony inwestorom z wykorzystaniem analizy finansowej może być zdecydowanie korzystniejszy niż w sytuacji scalenia tego kapitału z kategorią zobowiązań.

Kolejną kluczową kwestią jest wykorzystanie ujęcia kapitału *mezzanine* do podkreślania polityki motywacyjnej jednostki skierowanej do kluczowych pracowników przedsiębiorstwa. Informacja ta może być istotna zarówno dla obecnych, jak i przyszłych pracowników, stanowiąc argument potwierdzający zaangażowanie właścicieli w utrzymanie najważniejszych osób świadczących pracę i inwestorów.

Ostatnim z wymienionych efektów jest przedstawienie podmiotu jako jednostki zarządzanej z uwzględnieniem nadrzędnej zasady rachunkowości – zasady wiernego i rzetelnego obrazu. Interesariusze na podstawie przedstawionych informacji mogą przyjąć założenie o wysokim stopniu poprawności przedstawionej sytuacji majątkowej i finansowej jednostki.

5. Zakończenie

Celem niniejszego artykułu było przybliżenie oddziaływania sposobu prezentacji kapitału hybrydowego w sprawozdaniu finansowym jednostki na realizację funkcji wizerunkotwórczej rachunkowości.

Rachunkowość na przestrzeni lat zwiększała zakres pełnionych funkcji. Współcześnie w literaturze wyróżnia się wiele funkcji realizowanych przez rachunkowość, do najważniejszych zaliczając m.in. funkcje: informacyjną, kontrolną, dowodową czy sprawozdawczą. Wśród nowo identyfikowanych wyróżnia się z kolei m.in. funkcję wizerunkotwórczą, która ma na celu wypromowanie jednostki przy wykorzystaniu danych zawartych w sprawozdaniu finansowym przy jednoczesnym zachowaniu nadrzędnej zasady rachunkowości – zasady wiernego i rzetelnego obrazu.

Rozwój rynku kapitałowego doprowadził do wykształcenia wielu nowych instrumentów, z których mogą korzystać jednostki, finansując swój majątek. Niektóre z instrumentów posiadają cechy, które nie pozwalają ich jednoznacznie przypisać w strukturze pasywów do kapitału własnego lub obcego. Dlatego też jedną z rozwijających się koncepcji w kształtowaniu struktury kapitału jest koncepcja kapitału hybrydowego. Wyodrębnienie kapitału *mezzanine* w pasywach jednostki pozwala bowiem na odpowiednią prezentację instrumentów hybrydowych, a co za tym idzie, wiernie i rzetelnie oddanie sytuacji finansowo-majątkowej jednostki. Ponieważ sposób finansowania majątku istotnie wpływa na postrzeganie jednostki, ujęcie kapitału hybrydowego w bilansie w pozycji odrębnej od kapitałów własnych i obcych w znacznym stopniu determinuje jej wizerunek.

Literatura

- Babuška E., 2013, *Teoria rachunkowości i jej miejsce w dyscyplinarnej strukturze nauk o kierowaniu organizacjami*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 71, SKwP, Warszawa.
- Cieciura M., 2016, *Rachunkowość jako generator użytecznej informacji ekonomicznej w obliczu dylematu „człowiek racjonalny versus człowiek emocjonalny”*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, nr 300, Wydawnictwo UE w Katowicach, Katowice.
- Gos W., 1995, *Ogólne zasady rachunkowości finansowej*, [w:] Sawicki K. (red.), *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Expert, Wrocław.
- Grzywacz J., 2012, *Kapitał w przedsiębiorstwie i jego struktura*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Jarugowa A., 1991, *Niektóre wyznaczniki rozwoju rachunkowości*, [w:] Jarugowa A. (red.), *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- Jastrzębowski A., 2015, *Zakres i znaczenie współcześnie identyfikowanych funkcji rachunkowości*, http://www.wbc.poznan.pl/Content/351937/Jastrzebowski_Artur_doktorat.pdf (dostęp: 01.09.2017).
- Messner Z., 2003, *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamickiego w Katowicach, Katowice.
- Micherda B., 2005, *Funkcje i struktura współczesnej rachunkowości*, [w:] Micherda B., (red.), *Podstawy rachunkowości. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Micherda B., 2011, *Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Nowak E. (red.), 1996, *Leksykon rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Olchowicz I., 2001, *Podstawy rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Płóciennik-Napierała J., 2003, *Znaczenie dowodowej funkcji rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, nr 16, SKwP, Warszawa.
- Płóciennik-Napierała J., 2005, *Funkcje rachunkowości w standardach edukacyjnych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, nr 26, SKwP, Warszawa.
- Sojak S., Stankiewicz J., 2004, *Podstawy rachunkowości*, TNOiK Toruń.
- Staszal A., 2016, *Rachunkowość jako nauka w świetle badań zakresu przedmiotowego polskiej literatury naukowej*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, nr 268, Wydawnictwo UE w Katowicach, Katowice.
- Szycha A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, FRR w Polsce, Warszawa.
- Szymczyk-Madej K., 2007, *Informacyjny charakter systemu rachunkowości*, [w:] Surówka-Marszałek D. (red.), *Prace z zakresu rachunkowości*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 752, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.